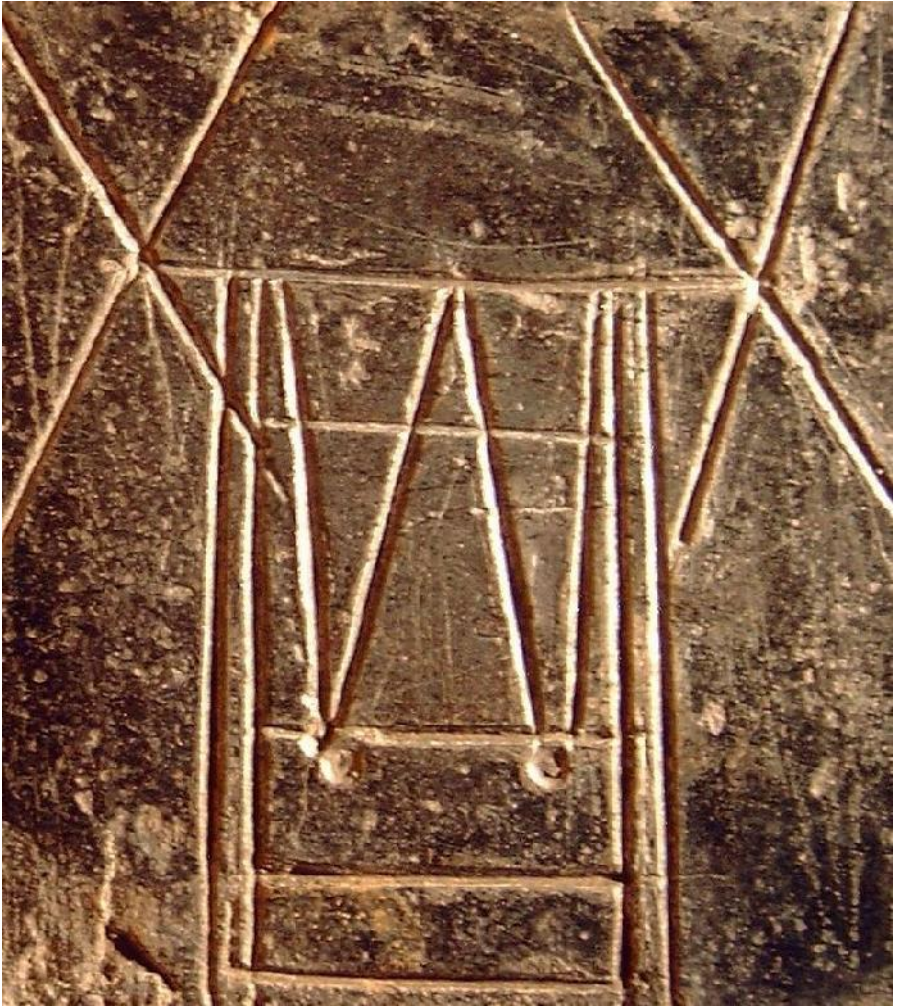

DE LAATSTE NACHT

Over wat er zich die laatste nacht bij mij thuis heeft afgespeeld, zijn al gauw de meest wilde verhalen verteld. Ik denk dat dit komt, omdat mensen daar belang bij hadden. Sommigen zullen hun eigen rol in Cilie's einde willen verdoezelen. Voor zover het inderdaad Cilie's einde is geweest, want daar ben ik nog niet van overtuigd. Zolang ik geen lichaam zie, geloof ik niet dat ze dood is, en zolang we geen moordenaars uit kunnen sluiten, geloof ik niet dat ze zichzelf verdaan heeft. Laat ik maar eens beginnen met de situatie te schetsen, waarin we toen moesten leven.

Meestal was stond er in augustus al niet zoveel water meer in het Riegmeer. Het was gebruikt om het peil van de Hoogeveense vaart hoog genoeg te houden om de turf naar Zwartsluis af te doen varen. Deze zomer regende het echter nogal, en in augustus stond het Riegmeer net zo hoog als in de herfst. Als de heren van het Hoge Veer ergens goed in zijn geweest, dan is het wel in krakeel maken. Rentmeester Calkoen en de opzichter van de Hoogeveense Vaart waren het er niet over eens wie de stand van het water in het Riegmeer moest bepalen. Dat recht hadden natuurlijk de hoge heren van de Hollandsche Compagnie, op wiens land het meer en de Riegsmeergruppe lag, maar die overlegden weer met de andere hoge heren van de Compagnie van de 5000 Morgen, en ze waren te weinig op het Hoge Veer om feitelijk in te kunnen grijpen als dat nodig was. Rentmeester Calkoen vond dus dat hij als vertegenwoordiger van die heren dat wel over kon nemen, want de opdracht was toch zo duidelijk: zoveel mogelijk water opstuwen in het Riegmeer en het Grote Meer, om in droge tijden flink wat water in de vaart te kunnen lozen. Maar de opzichter van de Vaart vond dat het Riegmeer niet te hoog moest komen, want dan stond het water veel te hoog op het turfland van de boeren van Zuidwolde, en die wilde hij te vriend houden. In de Zuidwolder venen was alles zo nat, dat de turf op het veld lag te zwemmen, in plaats van drogen.

Voor mij was het makkelijk. Calkoen had regelmatig goede zaken met mij gedaan, Calkoen had me gevraagd het schut te regelen, en ik nam dan ook alleen opdrachten aan van Calkoen. De opzichter van de vaart is dan ook kwaad bij mij uit huis gelopen, toen die wat anders wilde. Gevolg: Calkoen wilde nu helemaal geen duimbreedte meer toegeven, letterlijk niet, en iedere liter water moest vastgehouden worden. Ik heb een paar extra balken op de schutluiken gezet, zodat er veel meer water vastgehouden kon worden dan anders. Het wachten was op een opdracht om te lozen, of op trammelant. Maar zolang ik niks hoorde van Calkoen gaf ik ook geen duim. Dat leek mij het beste. Calkoen zou schrijven met de heren en zo navraag doen wat er zou moeten gebeuren. Daar wachtte ik op. Eerlijk gezegd had ik er niet veel vertrouwen in, dat een en ander zonder grote problemen zou verlopen. Ik had al bij geruchte vernomen dat de boeren van Zuidwolde knechten hadden opgestookt om voor een paar vaten bier het schut los te zetten. Er was zelfs al een dag genoemd wanneer dat zou gebeuren. Na de regenperiode kon er wel eens een hele droge nazomer komen.

De enige bekende afbeelding van een schut c.q. verlaat op het Hoogeveen vinden we aan de binnenkant van een “kniepertiesiezer”, aanwezig in het Museum de 5000 Morgen. Door aan de bovenste palen te duwen, draaide een balk, die al draaiend touwen omhoog trok, en zo tevens de schotten van het schut omhoog draaiden. Bij Dwingeloo zien we een gedeeltelijke herbouw van dit soort verlaten.

Dus het water was kostbaar genoeg om te bewaren. Maar dat zou alleen lukken, als we erin zouden slagen om het schut intact te houden. Ik besloot de hulp in te roepen van mijn broer Arent en mijn kameraad Herman Alberts. We gebruikten de gelagkamer van mijn pand als hoofdkwartier van een echte schutterij en nachtwacht. Zowel overdag als 's nachts hielden we het schut in de gaten. Geweer klaar, vuursteenpistool in de aanslag, alles was gereed voor de slag, waarvan we hoopten dat ie niet zou komen, en die door onze gewelddadige uitstraling hopelijk voorkomen zou worden. We waakten om de beurt met een kaars en een pot bier bij de hand. Regelmatig liepen we even met een lantaarn naar buiten, om te kijken of alles nog veilig was. Dit speelde net nadat Cilie door meester Van Xanten naar huis was gebracht. Maar we waren geen jongkerels meer. We wilden overdag ook nog wel wat doen, met gevolg dat wij als nachtwachten nog wel eens in slaap sukkelden. Zo ook in die laatste avond, in die laatste nacht. Ik had een paar keer rond het huis gekeken, en legde met een gerust hart mijn hoofd op de tafel, om een uur of wat te slapen. Arent had overdag veel gedaan, en mocht een tijd in de bedstee. Herman Alberts zou enige uren wakker blijven, en de ronde doen.

Ik schrok die nacht met een schok wakker, keek over de tafel heen, en zag Herman Alberts naast de schouw achterover liggen. Half in en half uit een stoel, neus omhoog, en maar snurken. "Herman, de Filistijnen over u!", riep ik een beetje gekscherend. Herman schrok op, greep in het rond, en had mij bij

de kleren. “Je dacht toch niet dat ik sliep?” zei die ook nog, murmelend en half slapend. We liepen even langs de bedstee, waar de huishoudster en Cilie van hun nachtrust genoten. Ze leek inmiddels veel ontspannener geworden te zijn. Ze lachte soms nog wel wat vreemd, en ze had die dag weer herhaald dat Allard haar zou halen, maar dat was dan ook alles. Toen ze weer eens giechelend voor het raam had gestaan, had de huishoudster haar in bed gestopt, een borrel gegeven, en ze sliep als een roos. Alles ging daar goed, in die bedstee, zo hoorden we aan het zachte snurken. Het was verder stil in huis. We hoorden alleen de wind, ruisend door het riet bij het Riegmeer en de bomen rondom de woning en het schut. We hoorden de regen zo nu en dan kletteren op het rieten dak van mijn woning, plenzen in het Riegmeer en de Riegsmeergrupe, naast mijn huis.

Over het meer scheen een volle maan. Het zilverwitte licht werd gebroken op de golven, die zich op het ritme van een opzweepende zuidwestenwind richting schut bewogen. Gelukkig was dit schut bestand tegen zoveel druk, zei Herman. Ik was daar niet zo gerust op. Het hout liet zo nu en dan geluiden horen, die me duidelijk maakten dat het hout van het schut onder grote spanning stond. Herman en ik wandelden naar buiten, controleerden het schut, en wandelden langs de oever van het Riegmeer. Herman dacht wat gezien te hebben. In de verte leek het licht van de maan een schaduw te laten zien. Was er een bootje op het meer? Dat kon toch niet, met dit weer, midden in de nacht? Als die kerels van Zuidwolde wel zouden komen, zouden ze toch over land komen, dat was toch veel veiliger? In de verte hoorden we een kreet. Wie was dat? Er was iets in die kreet wat me bekend voorkwam. Even moest ik aan Allard denken. Maar ik herkende de stem niet goed en we konden niet goed verstaan wat er geroepen werd. Herman dacht nu ook iets te horen bij het schut. We liepen snel terug. Ik ging in één streep naar het schut, en Herman haalde Arent uit de bedstee. Die lag erin met kleren aan en een snaphaan onder zijn kussen. Hij zat in oogwenk rechtop in bed, schoot in zijn laarzen, en liep met Herman eveneens richting schut. Het was naast mijn woning. Het schut lag net ten noorden ervan. We dachten iets te zien, aan de Riegsmeergrupe, iets verder naar het noorden. Herman, Arent en ik erop af. Er leek iemand weg te vluchten, door de struiken, richting Hollandscheveldse Opgaande. We schoten een keer in zijn richting, om hem bang te maken.

In de tussentijd is Cilie stil uit de bedstee gekropen. Ze wandelde in haar nachtgewaad naar buiten, in regen en wind. Haar verschijning in het licht van de volle maan moet zowel spookachtig als majesteitelijk zijn geweest, zo wit maar ook zo zelfverzekerd als ze daar rustig naar het water schreed. Toen de deur achter haar dichtviel, schrok de huishoudster wakker. Ze zag dat Cilie weg was, rende naar buiten, en zag in de verte nog een schim. Of twee schimmen, dat wist ze niet zeker. “Albert, Albert, kom gauw!, schreeuwde ze. Ik hoorde haar in de verte. Ze rende noordwaarts, in onze richting. We schrokken ervan, want er snelde een witte schim op ons af, omdat ook zij in haar nachtgewaad naar buiten was gelopen. Ze vertelde dat Cilie weg was, wat ze had gezien, en waar Cilie ongeveer moest zijn. We renden er heen, met

de oude vrouw op onze hielen. We zochten, maar we vonden niets. Geen Cilie, niemand anders, niets. Toen ineens hoorden we in de verte het kolkende water van het opengedraaide schut. De wind joeg met kracht noordwaarts, het verval van het water achter het schut was zo groot, dat er een stortvloed uit het meer door de nauwe doorgang werd geperst. Wie had het schut open gedraaid? Daar moest je sterk voor zijn, want de kracht tegen de deuren was groot geweest, en het losdraaien moet vrij snel zijn gebeurd. Terugdraaien van de schotten was in het donker haast niet te doen, want iemand had het systeem geblokkeerd. Zo snelde het water uit het Riegmeer door het schut, door de Riegmeergruppe, door het Hollandscheveldse opgaande, richting Hoogeveen. De schippers schrokken ervan, toen een vloed hun vaartuigen krakend en schurend tegen de wal drukte. Het water sloeg over het schut bij het dorp, maar dat hield het gelukkig.

We hebben de hele nacht naar Cilie gezocht. We hebben haar niet gevonden. Het is me een groot raadsel hoe dit zo kon lopen. Ik geloof er niet in dat ze zichzelf verdaan heeft, en wel om de volgende redenen. Het kan natuurlijk zijn dat ze aan de andere kant langs het huis is gelopen, toen Arend, Herman, de oude huishoudster en ik langs de hoeve naar de rand van het Riegmeer liepen. Stel dat ze sterk genoeg is geweest om het schut te openen, en zich in het water heeft gestort. Dan was ze in de dagen erop drijvend in het water aangetroffen, ergens in het Hollandscheveldse Opgaande, tussen het schut bij mijn hoeve en het schut bij het dorp. Het kan zijn dat iemand anders het schut open heeft gedraaid, en dat Cilie verdronken is in het meer. Het meer verloor zoveel water, dat hele stukken langs de oevers droog vielen, de dag erop. Cilie was dus of gevonden op die bloot komende ondergrond, of met het water meegesleurd, richting Hollandscheveldse Opgaande, en hoe dan ook gevonden. Het kan natuurlijk zijn dat ze het veen in is gelopen, die fatale nacht. Dat zou natuurlijk ook kunnen. Ja, dan weet ik het ook niet meer. Een mens kan overal onvindbaar verongelukken. Nou ik er zo bij stil sta, ja, wie weet..... En toch kan ik het me niet voorstellen, dat ze zichzelf heeft verdaan. Dan geloof ik nog eerder dat er een ongeluk is gebeurd. Ze zal toch niet in dat rotweer naar het graf van Sara zijn gegaan?

“Zowel spookachtig als majesteitelijk”